



УДК: [94:332] (477.43/.44-22)

В. В. Рубан

ГОЛОКОСТ ЯК ЗАСІБ НЕТРАДИЦІЙНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ УТОПІЙ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В ПОДІЛЬСЬКОМУ РЕГІОНІ НАПРИКІНЦІ 1920-х – НА ПОЧАТКУ 1930-х рр.

У статті на основі широкого кола джерел та літератури здійснено аналіз та подано комплексну характеристику політичних настроїв різних прошарків українського селянства в 1928–1933 рр. Проаналізовано вплив сталінської «революції згори» на політичну атмосферу в українському селі та встановлено, що така політика спричинила масштабний сплеск негативної активності значної частини хліборобської людності. Висвітлено ставлення різних прошарків українського селянства до розпочатої суцільної колективізації сільського господарства; визначено співвідношення між прихильниками державного аграрного курсу і тими селянами, які не сприйняли сталінську колективізацію й опирались їй в тих чи інших формах. Охарактеризовані домінуючі вияви протестної поведінки українських селян в умовах сталінської насильницької колективізації, показано особливості сприйняття жіноцтвом політичних та економічних кампаній на селі.

У роботі обґрунтовано, що насильницька колективізація спричинила перехід загальної маси українського селянства в опозицію до влади. Саме радянську владу більшість селян вважала винною в розоренні своїх господарств. Прагнення помститися за насилля та брутально порушені права спричинило справжню війну селян проти влади наприкінці 1929 – на початку 1930 рр. Показано, що характерною рисою протестних акцій селянства України було переплетення в них соціальних і національних мотивів. Доведено: застосований проти українського народу терор голодом був відповіддю тоталітарного режиму на вперте небажання українського селянства підтримувати сталінський аграрний курс.

Ключові слова: українське селянство, політичні настрої, суцільна колективізація, сталінський режим, терор голодом.

Постановка проблеми. Сталінська суцільна колективізація сільського господарства та голодомор, до якого вона призвела, – один із трагічніших періодів в історії українського народу. Голодомор завдав фатального удару по українському селянству, підірвавши основи національної культури, побуту, моралі народу, що склалися віками. Було підрубано соціально-економічне та генетичне коріння не тільки відтворення, але й самого існування верстви селянства як такої. Водночас політика більшовицького керівництва, ігнорування ним потреб та інтересів селянства призвели до переходу основної маси українських хліборобів в активну опозицію до сталінського режиму, породивши глибоку кризу радянської влади в Україні. Вивчення специфіки політичних настроїв українського селянства, досвіду протистояння влади і суспільства у період суцільної колективізації сільського господарства і голодомору є важливими для розуміння того, що будь-яка невмотивована реальністю політика, силовий тиск на суспільство породжують соціальну напругу, призводять до розрухи, зубожіння мас. Це, у свою чергу, має сприяти формуванню громадянського суспільства в Україні, усвідомленню того, що саме людина є найважливішою цінністю, притягальним центром усього суспільного і державного життя.

Важливість поглибленого вивчення цієї теми обумовлена потребою активного розвитку в сучасній Україні історико-антропологічних досліджень, в яких, за визначенням французького дослідника А. Бюрг'єра, аналізується «...“людський резонанс” історичної еволюції, моделі поведінки, які вона виплоджує або змінює». Прагнучи додати свій внесок у розробку наукової проблеми «людини в історії», автор поставив у центр своєї уваги українського селянина доби сталінської «революції згори» зі спрямуванням його думок, інтересів, почуттів, стереотипів поведінки, намагаючись відтворити їх специфіку, показати різноманітність виявів політичних настроїв.

Аналіз останніх досліджень. Означена проблема частково висвітлювалася у роботах: Л. Гриневич [1], С. Кульчицького [2], А. Матвеева, І. Рибачака [3], В. Васильєва, В. Лінна [6], Я. Янушкина [7], С. Шубіна [8], В. Петренка [9], Г. Папакіна [10], С. Онуфріва [11]. Також слід відзначити значущість архівних матеріалів, що зберігаються в Державному архіві Вінницької області та Хмельницької областей.

Мета дослідження. Ураховуючи актуальність теми і спираючись на досягнення попередніх дослідників, автор поставив за мету проаналізувати та узагальнити політичні настрої українського селянства в умовах суцільної колективізації сільського господарства.

Виклад основного матеріалу. Вивчення настроїв населення в умовах різких соціально-економічних, політичних, культурних змін, екстремальних ситуацій дозволяє виявити

глибинні процеси суспільного розвитку і скласти уявлення про причино-наслідковий зв'язок наступних історичних подій. Водночас, аналіз динаміки настроїв демонструє вплив на них соціально-економічних, політичних, культурних та ін. факторів.

На настрої населення Поділля впливав комплекс факторів. Але на нашу думку, одним із головних чинників стало втілення більшовицької соціально-економічної політики на селі – хлібозаготівлі, суцільна колективізація і, як наслідок – Голодомор 1932–1933 рр. Оскільки вона безпосередньо зачіпала традиційний перебіг селянського життя, його світоглядні та ціннісні орієнтації.

Перманентна хлібозаготівельна криза 1927–1929 рр., викликана спробою Й. Сталіна форсувати індустріалізацію СРСР, вагомо позначилися на ставленні подолян до результатів діяльності вищого і місцевого партійно-радянського керівництва СРСР та УСРР.

Хлібозаготівельні кампанії кінця 1920-х рр. були покликані забезпечити необхідну кількість продовольства та сировини для держави. Однак низькі закупівельні ціни, незначна кількість товарів широкого вжитку, їх висока вартість не стимулювали селян здавати хліб до державних і кооперативних організацій. Почалася так звана «хлібозаготівельна криза».

Наприкінці 1927 р. політбюро ЦК ВКП(б) та уряд СРСР почали розсилати директиви про посилення хлібозаготівлі. Ситуація виявилася настільки складною, що кремлівські керівники роз'їхалися по країні, намагаючись вплинути на її перебіг.

На Поділлі окремі керівники наполягали на необхідності корекції плану хлібозаготівлі, оскільки у результаті хлібозаготівлі чимало селянських господарств опинилися на межі голоду. Члени бюро Шепетівського окружного КП(б)У 3 травня 1928 р. писали до ЦК КП(б)У, наркомату торгівлі УСРР про нереальність виконання хлібозаготівлі у 150 тис. пудів. У листі зазначалося, що після здачі хліба плани по місцевому постачанню, доведенні округу наркоматом торгівлі, через проведену заготівлю будуть зірвані. У результаті необхідно буде завозити продовольство для постачання прикордонних районів, де селяни вже почали знімати солом'яні дахи для годування худоби. Це негативно відбивалося на іміджі радянської влади, що постійно декларувала ефективну економічну політику перед державами-сусідами.

Місьцеве партійно-радянське керівництво Поділля почало вимагати різкого збільшення самообкладання. Почали діяти хлібозаготівельні загони, були закриті базари, встановлені на дорогах пости сільських активістів перешкоджали приватним перекупникам скуповувати у селян хліб. Подільські чекісти почали арешти хліботорговців, заможних селян. Їх конфісковане збіжжя передавали державним заготівельним організаціям чи кооперації як, начебто, закуплене за державними цінами. Гроші направлялися на рахунок фінвідділу ОДПУ СРСР.

Місьцеві апарати держбезпеки за інформацією начальника економічного управління ДПУ УСРР Й. Блата станом на 3 квітня 1928 р. «під час оперативної роботи по хлібозаготівлі» арештували 1726 приватників, із них по приватному ринку – 174, яйцевому – 59, тютюновому – 49, мануфактурному – 185, галантерейному – 43, чорній біржі – 271 чол. Чекісти передали заготівельникам 250 тис. пудів хліба, 50 тис. пудів сировини для виробництва тютюну, 6760 шкір, виявлено 9 таємних шкіряних заводи і 7 складів сировини.

За торгівлю хлібом, в інтерпретації чекістів – спекуляцію – арештовано 240 «куркулів», за агітацію проти хлібозаготівлі – 150 чол., за «терористичні дії» – 29 селян. За виироками Особливої наради вислали 202 приватника.

У результаті спільних дій партійно-радянського апарату, прокуратури, суду та органів ДПУ УСРР до 1 квітня 1928 р. у республіці було заготовлено 242 млн. пудів хліба, сільсько-господарський податок зібрано на 106,8%, кампанію самообкладання виконано на 109,4%, передплату позики зміцнення сільського господарства – на 75,4% [1, 119]. Загалом у заготівельному 1927–1928 році було заготовлено понад 260 млн. пудів хліба. Питома вага українського зерна у загальносоюзному балансі виросла до 40%, понад 147 млн. пудів вивезли за межі республіки.

Загалом протягом хлібозаготівельної кампанії 1928–1929 рр. у республіці вдалося зібрати понад 124 млн. пудів . Обсяги вилученого хіба у республіці були удвічі меншими, ніж у минулому заготівельному році. Але на Поділлі, як і у більшості регіонів республіки, почався голод. У містечках, які залежали від постачання хліба із сільської місцевості почали розпо-



діляти хліб по карткам. 3 грудня 1928 р. начальник Могилів-Подільського ДПУ УСРР Ямницький писав секретарю Могилів-Подільського окружкому партії Коваленку і голові окружного виконкому Коробичу про пригнічені і панічні настрої населення. В листопаді 1928 р. робітничий кооператив видав «заборні книжки» на отримання хліба із талонами до листопада 1929 р. Населення упевнилося, що проблеми із постачанням продовольства будуть продовжуватися щонайменше протягом наступного року. Припущення підтверджувалися якістю розподіленого хліба, який видавали із 40–50% домішками кукурудзи [2, 149].

Суцільна колективізація, за задумом Й. Сталіна і його оточення, повинна була вирішити проблему отримання сільськогосподарської продукції за низькими цінами, оскільки у колективних господарств було легше її забирати. Водночас, більшовицькі лідери були впевнені, що колективна праця стане одним із чинників перебудови «дрібнобуржуазних поглядів» селянства на світогляд «радянських сільськогосподарських робітників».

Ідея колективного господарювання селянства активно пропагувалася більшовиками одразу після остаточного захоплення влади в Україні. Але на тлі зруйнованої війнами економіки селяни не спішили до кооперування зусиль. Відсутність товарно-грошових відносин, ринків збуту, нормативної бази, банківської системи, незрозумілі межі приватної та державної власності лише відлякували селян від об'єднання. Проголошена нова економічна політика дещо врегулювала економічні відносини, але розвитку колективне господарювання не набуло. Як вже загадувалося, із понад 5 млн 144 тис. селянських господарств УСРР у колективах на 1929 р. було задіяно лише 10%.

Колгоспники наприкінці 1920-х рр., до оголошення суцільної колективізації, окрім колективної організації сільськогосподарського виробництва, своєю повсякденністю не відрізнялися від одноосібників. Чимало колгоспників ходили до церкви, спільно із одноосібниками святкували релігійні свята, вільно спілкувалися, вирішували виниклі міжособистісні конфлікти на побутовому ґрунті. Приналежність до одноосібного господарювання не була надто обтяжуючою обставиною у стосунках із сільською адміністрацією та односельцями-колгоспниками.

Суцільна колективізація різко змінила ставлення до селянина у подільському селі. Сільська адміністрація, активісти, різного роду уповноважені місцевих партійно-радянських органів, представники робітничого класу, так звані «двацятип'ятитисячниками», представники міліції, суду, прокуратури, органів державної безпеки застосували весь спектр ошуканства і примусових методів для залучення селян у колгоспи. Важливо акцентувати увагу, що переважна більшість районних «колективізаторів» і сільських активістів беззастережно підтримали примус у проведенні колективізації. До насильства психологічно вони вже були підготовлені проведенням минулих політико-господарських кампаній під час яких застосовувалися позаекономічні форми примусу. Вони упевнилися, що головне виконання поставленого завдання, методи їх виконання керівництвом не цікавили.

Вагомим фактором соціально-економічних змін у сільській громаді стало розкуркулення і депортація селян. Дослідники І. Рибак і А. Матвеев провели попередні дослідження кількості висланих селян із Поділля. Так, Шепетівський окружком КП(б)У вимагав від райкомів скласти списки куркулів. Окружний відділ ДПУ надав орієнтовну кількість куркулів у 800 осіб. Шепетівські керівники наказали включити у списки «найбільш злісних і сильних куркулів», що їх значно розширило. Вінницький окружком КП(б)У планував вислати за межі району 1631 особу, за межі України 1348 осіб [3].

Дослідницька практика показала, що направлена «зверху» орієнтовна кількість куркулів істотно збільшувалася на районному і сільському рівні. Зокрема, Кам'янець-Подільський окрвиконком пропонував депортувати із Ново-Ушицького району 57 родин, натомість райвиконком подав список на 107 родин, у Дунаєвецькому районі збільшення відбулося із 64 до 91 родин, Оринінському із 23 до 57 родин. Остаточні подані цифри коригувалися спочатку на районному рівні, потім на окружному у бік деякого зменшення. Але вилучені із списків родини «резервувалися» на випадок потреби збільшення кількості депортованих чи заміни родини [3].

Загальна кількість розкуркулених на Поділлі селян станом на 10 березня 1930 р. подана у таблиці 1 [4, 65].



Табл. 1

Назва округу	К-сть районів	К-сть р-нів, що провели розкуркулення	К-сть гос-подарств в окрузі (тис.)	К-сть господарств в р-ні, де проведено розкуркулення	К-сть розкуркулених
Вінницький	13	13	154	112209	2585
Могилів-Подільський	14	2	116	15502	158
Кам'янець-Подільський	13	2	113,4	17206	230
Проскурівський	14	14	115,3	118000	1281
Тульчинський	17	3	160,3	28693	188

Селяни розуміли небезпеку різкої зміни соціальної структури і традицій селянського життя. Так, житель Калинівки Бойчук у листопаді 1930 р. вказав: «Хіба це куркулі, яких виселяють цілими ешелонами. Це не куркулі, про них вже немає навіть згадки. Це самі чесні трудяги, за спинами яких блаженствували і блаженствують комуністи». «Де вони зараз бачать тих куркулів, їх давно вже розкуркулили, а тепер взялися за середняків. Я знаю деяких селян, вони ніколи куркулями не були». Отже, селяни чітко відділяли власників великих земельних наділів, які виробляли значну кількість продукції через експлуатацію сезонних робітників. Такі селяни переважній більшості зникли ще у 1920-х рр. після чергового розподілу земельних наділів.

Розкуркулення, відвертий грабунок селянського майна, недбалість у поводженні із усуспільненим майном, його розкрадання керівництвом села й активістами, нехтування правом власності і свободи людини, моральне та фізичне приниження людської гідності, непоодинокі факти каліцтва і вбивства населення асоціювалися у селян із реалізацією більшовицького плану соціально-економічної політики. Руйнувався весь традиційний уклад для 23,5 млн. селян, із них 21 українців, які ставали рабами колгоспної системи [5, 132–133].

Селянам постійно погрожували. У с. Степанки Барського району учитель Степанюк на сільських зборах стукав кулаком: «Хто не запишеться у колективі, того ми вишлемо за межі України, а майно його передамо у неподільний фонд колективізації». Член бригади по колективізації с. Кліщів Тиврівського району Бондар на зборах питання про суцільну колективізацію оголосив наступним чином: «Колектив чи Соловки?». Секретар Лянцкорунського партійного осередку на загальних зборах сіл Лянцкорунь і Драгонівка у вступному слові пригрозив: «Хто не вступить до СОЗу, того будуть виселять із сіл та будуть конфісковувати все майно». Його заява викликала очікуване обурення, але він заявив: «Хто не замовкне, той піде туди, де білі ведмеді їдять людей».

Наступною ознакою колгоспного рабства стала система оплати праці через трудовдень. Протягом 1920-х рр. система оплати у колективних господарствах обумовлювалася на загальних зборах колективу. Типовою була оплата по «їдокам», «паям», «потребі», засобам виробництва, худобі, усуспільненій землі, робочій силі. В. Ленін у 1923 р. пропонував через кооперування/колективне господарювання знайти поєднання приватного інтересу і загального, державного інтересу. Але для цього потрібен був еволюційний шлях розвитку як виробничих відносин, так і свідомості колгоспників [6, 370–371].

Готуючись до суцільної колективізації, вище партійно-державне керівництво вирішило стандартизувати оплату праці. Її принцип одразу був прописаний у Примірному статуті сільськогосподарської артілі, що затвердили постановою ЦВК і РНК СРСР 13 квітня 1930 р. Саме його селяни підписували селяни при створенні колгоспу [7, 24]. Розрахунок проводився натурою і грошима на підставі кількості і якості праці окремого селянина чи селянського господарства. На VI з'їзді Рад СРСР 17 березня 1931 р. був затверджений порядок обліку праці і розподілу прибутку колгоспів на підставі трудовднів. Відповідно до переліку сільськогосподарських робіт були розроблені норми виробітки та розцінки праці у трудовднях [8, 32].

Основні види робіт розподілялися на п'ять розрядів. До першого розряду були віднесені ручні роботи (копання картоплі, посадка), які оцінювалися в один трудовдень; до другого – в'язання снопів, робота об'їзника колгоспних ланів, оранка плугом тощо (1,25 трудовдня); до третього – копка буряків, робота вагаря, пасічника, няні дитячих ясел (1,50 трудовдня); до



четвертого – косарі, ковалі, кочегари, теслі, рахівники (1,75 трудовня); до п'ятого – трактористи, бригадири, слюсарі, садівники (2 трудовні). На початку 1933 р. впровадили семирозрядну тарифікацію, основні види робіт оцінювалися у 1,5–2 трудовня, а різниця між розрядами становила 0,25 трудовня, тобто матеріальна мотивація праці була занижена, а зрівнялівка перетворювала роботу в колгоспах на повсякденну каторгу.

Місцеві партійно-радянські працівники фіксували чимало фактів голодування колгоспників, які мали по 300 і більше зароблених трудовнів. Це родина колгоспника із с. Носківці Станіславчицького району, яка виробила 300 трудовнів на 9 осіб родини, із них станом на лютий 1933 р. 7 опухли від голоду. У с. Велика Березна Полонського району колгоспниця виробила 17 трудовнів і опухла від голоду. На трудовень у цьому колгоспі виділили по 700 г зерна. Колгоспниця Акуліна Цимбалюк виробила 462 трудовні, Роман Цимбалюк – 473 трудовні, але їх родини теж голодували. Конюх одного із колгоспів Калинівського району Гедзь виробив 750 трудовнів і отримав всього 34 пуди різних культур, із них тільки 3 пуди жита. У Вінницькому обкомі КП(б)У пояснювали голодування передових колгоспників «багатосімейністю» – родини налічували 6–7 осіб. Але практика показала, що селяни просто недоотримали всього заробленого хліба через виконання завищених планів хлібозаготівлі.

Отже, у більшовицькому варіанті поєднання приватного і державного інтересу в оплаті праці через трудовні виявилися відвертим обманом і грабунком колгоспників. Зароблених трудовнів навіть не вистачало на мізерне існування. Колгоспна система не була здатна захистити виробника, але це не було її завданням.

Наступним інструментом вилучення стало так зване самооподаткування. Селяни завжди збирали необхідні кошти для громадських потреб – церква, школа, дроги, містки, оплата послуг вчителя, фельдшера тощо. У 1920-х така практика продовжилася. Селяни збирали гроші на будівництво і розвиток культурно-освітніх, просвітницьких, медичних закладів. Але більшовицьке керівництво вирішило скористатися цією громадською ініціативою. Якщо раніше здавання коштів було бажанням самих селян, то починаючи із 11 січня 1928 р. після ухвалення постанови «Про доповнення й зміну постанови ЦВК і РНК СРСР з 24 серпня 1927 р. про самооподаткування людності», що передбачив примусове самообкладання у розмірі 35% від сільськогосподарського податку. Також РНК республік, окружні виконавчі комітети за необхідності мали право підвищувати цей відсоток. Фактично держава намагалася профінансувати лівову частку витрат на культурно-освітні та медичні заклади за рахунок селянських коштів [9, 109].

Ще одним примусовим платежем для селян стало обов'язкове страхування згідно постанови Ради праці й оборони СРСР від 24 вересня 1927 р. У ній вказувалося, що селяни повинні були застрахувати свої будівлі, худобу, сільськогосподарські культури від вогню, можливих кліматичних катаклізмів. Так, лише страхування будівлі від вогню в залежності від його стану розмірів коштувало у 1927–1928 рр. – 200 руб., у 1928–1929 рр. – 250 руб., у 1929–1930 рр. – 300 – 600 руб. За несплачене вчасно страхування нараховувалося ще пеня. За найменшими підрахунками селянське господарство сплачувало у 1930 р. страхування 153 руб. До цих виплат слід додати сільськогосподарський податок, самообкладання. У результаті, селянин був обтяжений тільки щорічним податковим тягарем щонайменше у 450–500 руб. [10].

Опинившись перед обличчям голоду, українські селяни були приреченні на смерть. Дореволюційні перманентні нестачі продовольства через неврожаї, погодні умови привчили селян створювати певні запаси продовольства, виробили практику виживання у голодні роки. Однак, ситуація різко змінилася в умовах так званої «соціалістичної реконструкції села». Хлібозаготівлі, «червоні валки», «буксирні бригади», режим «чорних дощок» порушили основний принцип повсякденного життя селянина – «працювати, щоб жити», оскільки були вилучені практично всі продукти харчування. Протягом голоду 1920-х років селяни отримали досвід вживання сурогатів, дохлятини. Він пригодився під час Голодомору 1930-х рр. Перелік «їдла» – так селяни називали сурогатну їжу – уклав О. Різників [10].

Голод руйнував традиційні ціннісні орієнтації селян – родина, діти, пошана до померлих тощо. Це проявилось у значній кількості фактів канібалізму та трупoidства. Голод призвів до зміни морально-етичних цінностей, примирення пересічних людей із діями, які ще вчора були неприпустимі. Так, селянин с. Пеньківка Літинського району О. Кожуховський 20 січня



1933 р. задушив двох доньок 7 і 9 років. У с. Вонячин житель Х. Коцюба теж убив своїх доньок. Після цього прийшов до сільради і заявив, що вбивство він здійснив через голод. Батько не міг спостерігати муки власних дітей. У с. Комарове Вороновицького району мати розрізала тіло мертвої дитини і годувала м'ясом своїх інших дітей. У с. Лиса Гора Немирівського району голодні селяни розчленували труп свого односельця і з'їли його.

Вчені, громадські діячі заявили, що Голодомор спричинив значні соціально-психологічні наслідки, що впливають на політичне, економічне, культурне життя навіть сучасної України, змінило на багато десятиліть ціннісні орієнтації громадян. Відомий американський й український дослідник Дж. Мейс визначив їх як «постгеноцидність суспільства». Центральним чинником став всеохоплюючий страх, що паралізував волю не лише конкретної людини, але цілого суспільства. Для значної кількості громадян голод став причиною розриву із сільською традицією, втратою малої батьківщини, перетворення у громадянина великої держави. Саме такого ефекту і добивалися більшовики – розриву поколінь, переривання традиції. У такому разі людина може приймати нові міфи, втілювати у життя нові традиції і ціннісні орієнтири. При спробі спротиву – виникали образи зниклих предків. Такі стани завжди актуалізували почуття страху за власне життя і своєї родини. Страх ставав підґрунтям конформізму, рабської покори, паралізував спротив [11].

Висновки. Таким чином, на тлі реалізації «соціалістичної реконструкції» господарства УСРР у 1920–30-х рр. Поділля мало власну специфіку, що базувалося на прикордонному статусі (кордон СРСР), наявності компактного проживання польської, єврейської та інших національних меншин. Наявність представників національних меншин держав-сусідів, зокрема, Польщі та Румунії – ворогів СРСР – зумовили загальну недовіру Й. Сталіна та його оточення у їх політичній нелояльності. Сфальсифікувавши звинувачення, протягом 1930-х рр. на Поділлі за допомогою депортації, ув'язнення у таборах і фізичного знищення, компактні польські громади були зруйновані. Чимало представників єврейської меншини теж були ув'язненні або знищені, або були змушені шукати кращої долі у містах. Державний терор наприкінці 1920–30-х рр. значно змінив етнографічну карту регіону.

Соціально-економічна специфіка Поділля базувалася на поєднанні виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки на містечкових підприємствах та ремісничих майстернях. Однак, руйнування сталих виробничих зв'язків зумовили аграрне перенаселення регіону. Виконання визначених державою хлібозаготівельних планів стало яскравою ілюстрацією використання всіх засобів і методів позаекономічного примусу – конфіскація, вилучення за державними цінами збіжжя, розпродаж селянського господарства, діяльність буксирних бригад, натуральні штрафи тощо. У результаті реалізації «соціалістичної реконструкції народного господарства» наприкінці 1920–30-х рр., були зруйновані традиційні форми сімейно-трудова діяльності, що призвело нищівного Голодомору. Його психологічні наслідки зумовили формування страху перед державними органами, подальшу покірливість і безмовність наступних поколінь українського селянства.

Список використаної літератури

1. Гриневич Л. Голод 1928–1929 рр. у радянській Україні / Л. Гриневич. – К. : Ін-т історії України НАНУ, 2013.
2. Кульчицький С. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.) / С. Кульчицький. – К. : ВД «Альтернативи», 1999.
3. Матвеев А. Депортація розкуркулених селян другої категорії з України у 1930–1936 рр.: чисельність, характер, географія поселення / А. Матвеев, І. Рибак // Гуманітарний журнал. – 2013. – № 4. – С. 57–65.
4. Держархів Хмельницької обл., ф. Р-337, оп. 1, спр. 1257.
5. Держархів Вінницької обл., ф. П-714, оп. 1, спр. 83.
6. Ленин В. О кооперации / В. Ленин // Полн. собр. соч. – Т. 45.
7. Янушкин Я. Распределения при социализме / Я. Янушкин. – Москва, 1969.
8. Шубин С. История трудодня (1930–1966) как меры труда и инструмента его стимулирования / С. Шубин // Вестник Северного (Арктического) федерального университета. Серия : Гуманитарные и социальные науки. – 2013. – № 6.
9. Петренко В. Більшовицька влада та українське село у 20–30-х рр. ХХ ст.: причини, технології, наслідки Голодомору-геноциду (за матеріалами Поділля) / В. Петренко. – Вінниця, 2008.
10. Папакін Г. «Чорні дошки»: антиселянські репресії (1932–1933) / Г. Папакін. – К. : Інститут історії України НАНУ, 2013. – 422 с.
11. Онуфрив С. Постгеноцидність суспільства як соціально-психологічний наслідок голодомору 1932–1933 рр. в Україні / С. Онуфрив // Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика. – Вип.34. – Львів : ВЦ ЛНУ, 2011. – С.161–167.



References

1. Hrynevych, L. (2013). *The famine of 1928-1929 in Soviet Ukraine*. Kyiv: Instytut istoriyi Ukrainy. (in Ukr.).
2. Kulchytskyi, S. (1999). *Ukraine between the two wars (1921-1939)*. Kyiv: Vyd. dim «Al'ternatyvy». (in Ukr.).
3. Matvyeyev, A. Yu., Rybak, I. V. (2013). Deportation of second-class peasants deported from Ukraine in 1930-1936: number, character, geography of the settlement. *Humanitarnyy zhurnal*, 4, 57-65 (in Ukr.).
4. Derzharkhiv Khmel'nyts'koyi obl., f.P-337, op.1, spr.1257. (in Ukr.).
5. Derzharkhiv Vinnyts'koyi obl., f.P-714, op.1, spr.83. (in Ukr.).
6. Lenin, V. *About cooperation In Complete collection of essays, vol. 45*. Moscow. (In Russ.).
7. Yanushkyn, YA.S. (1969). *Distributions under socialism*. (In Russ.).
8. Shubyn, S.Y. (2013). The history of working days (1930-1966) as a measure of labor and a tool for its stimulation. *Vestnyk Severnoho (Arktycheskoho) federal'noho unyversytetu*, 6. (In Russ.).
9. Petrenko, V. (2008). *The Bolshevik authorities and the Ukrainian village in the 20-30's of the 20th century: the causes, technologies, consequences of the Holodomor-genocide (based on Podillya material)*. Vinnytsia (in Ukr.).
10. Papakin, H. (2013). «Blackboards»: anti-peasant repressions (1932-1933). Kyiv. (in Ukr.).
11. Onufriv, S. (2011). Postgenocidal society as a socio-psychological consequence of the 1932-1933 Holodomor in Ukraine. *Visnyk Lvivs'koho universytetu*, 34, 161-167. L'viv. (in Ukr.).

Abstract

Ruban V. The Holocaust as means of non-traditional regulation of the utopias of the social policy of the Soviet state in the Podillya region in the late 1920s - early 1930s.

Introduction. The station investigates the political sentiments of different layers of the Ukrainian peasantry in 1928–1933. The author analyzed the influence of Stalin's "revolution from above" on the political atmosphere in the Ukrainian village and came to conclusion that such a policy caused a broad negative reaction on the part of the majority of Ukrainian peasants. The thesis reveals the attitude of different strata of the peasantry to the collectivization campaign. The correlation between the adherents of state policy and their opponents in the Ukrainian village is shown.

Purpose. The aim of the study. Taking into account the relevance of the topic and relying on the achievements of previous researchers, the author set out to analyze and generalize the political mood of the Ukrainian peasantry in conditions of the continuous collectivization of agriculture.

Results. Forceful collectivization placed the majority of Ukrainian peasants into opposition to the authorities. The peasants blamed Soviet authorities for the destruction of their households. For the Ukrainian villager the life under the Soviets turned out to be much worse than that under Tsarist regime. The author maintains that the famine terror against the Ukrainian peasantry was the "answer" of the totalitarian regime to stubborn unwillingness of Ukrainian peasants to support the Stalinist agrarian policy.

Conclusion. As a result of the implementation of the «socialist reconstruction of the national economy» at the end of the 1920–1930s. The traditional forms of family-work activity were destroyed, leading to a devastating Holodomor. His psychological consequences conditioned the formation of fear of state bodies, the further obedience and silence of the next generations of the Ukrainian peasantry.

Key words: Ukrainian peasantry, political moods, collectivization, Stalinist regime, famine terror.

Одержано редакцією 10.10.2017
Прийнято до публікації 12.12.2017

УДК 94(477) «1943/1950»

А. Г. Морозов, С. Б. Оніщенко

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КАДРІВ ЗАЛІЗНИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНСЬКОЇ РСР ПЕРІОДУ ЇЇ ВІДБУДОВИ (1943 – 1950-ті рр.)

У статті розглядається система і процес підготовки працівників залізничного транспорту Української РСР, визначено особливості змісту професійної і професійно-технічної освіти та окреслено напрями їхнього розвитку, з'ясовано форми та методи освітньої діяльності навчальних закладів, які займались підготовкою кадрів залізничного транспорту у період його післявоєнної відбудови.

Ключові слова: залізнична галузь, Українська РСР, підготовка кадрів, інженери, техніки.

Постановка проблеми. Розвиток виробничої сфери неможливий без аналогічного розвитку соціальної. У повоєнний період відновлення виробничого потенціалу залізничного транспорту вимагало значного поповнення трудових ресурсів галузі. Відбудова залізничної інфраструктури в значній мірі залежала від наявності підготовлених кадрів масових професій і особливо робітників високої кваліфікації, які вмiли б технічно грамотно й ефективно керувати залізничною технікою, були здатні покращувати й удосконалювати виробництво, забезпечувати безпеку руху поїздів. Тому планомірна підготовка таких спеціалістів стала важливою державною і галузевою задачею, яку мала вирішувати розгалужена система профільних навчальних закладів.